

SPIIDONIDE SILD

GILES WHITTELL

SPIIDONIDE SILD

TÕSILUGU KÜLMA SÕJA AJAST

Inglise keelest tõlkinud Lauri Liiders

Originaali tiitel:
Giles Whittell
Bridge of Spies
Simon and Schuster, London 2011

Toimetanud Laura Salumets
Kaane kujundanud Tõnis Kipper
Disainer Villu Koskaru

Copyright © 2010 by Giles Whittell
Tõlge eesti keelde © Lauri Liiders ja Tänapäev, 2016

ISBN 978-9949-85-005-1
Trükitud AS Printon trükikojas

Brunole, Louisile ja Enzole

SISUKORD

<i>Dramatis Personae</i>	8
Autori märkus	12
Proloog	13
1. osa VÄHEUSUTAVAD MISSIOONID	21
1 / Vesipüks	23
2 / Agent	28
3 / Piloot	60
4 / Süütu	107
2. osa SPIOONIPÜÜDJAD	115
5 / Varitsus	117
6 / Ameerika kohus	134
7 / Kõrge kukkumine	158
3. osa TEOLT TABATUD	231
8 / Indiaanlaste ja kauboide linn	233
9 / Esimese järgu paanika	237
10 / Nõukogude kohus	262
11 / Mees erepunases sportautos	282
4. osa TEHINGU ANATOOMIA	293
12 / Kõrgete panustega mäng	295
13 / Kolm meest ja sild	320
Epiloog	330
Allikaid puudutav märkus	340
Tänuavaldused	342

DRAMATIS PERSONAE

PEAOSALISED

William Fisher ehk Rudolf Abel, Emil Goldfus, Martin Collins, Robert Callan, Frank, Milton ja agent Mark – KGB polkovnik ja kõige kõrgem Nõukogude agent Põhja-Ameerikas aastatel 1948 kuni 1957.

Francis Gary Powers – USA lennuväe väljaõpetatud U-2 piloot, kes palgati CIA poolt Nõukogude Liidu kohal luurelende tegema; lasti alla 1. mail 1960.

Frederic Pryor – Lääne-Berliini Vabaülikooli doktorant, kes arreteeriti Stasi poolt kahtlustatuna spionaažis, kuid anti 10. veebruaril 1962. aastal Glienicke silla vahetusoperatsiooni osana oma vanematele välja.

KGB

Reino Häyhänen ehk Eugene Maki ja agent Vik – tennis KGB ridades Fisheriga alluvana New Yorgis aastatel 1952 kuni 1957 ning reetis ta Ameerika Ühendriikidele.

Pavel Sudoplatov – KGB kindral, kes kavandas Lev Trotski mõrvamise 1940. aastal ning sai II maailmasõja ajal Fisheriga soosijaks.

Juri Drozdov – Ida-Saksamaal elanud KGB ohvitser, kes määrati suhtlema James Donovaniga, lootuses korraldada Powersi vahetamine Abeli vastu.

Aleksandr Orlov ehk Rootslane – sõjajärgne Nõukogude „illegaalne” agent, kes Ameerika poolele üle läks ning oli seal ainus isik, kes teadis Fisheriga tegelikku identiteeti.

Ivan Šiškin – kõrgem KGB ohvitser, kes teeskles olevat Ida-Berliinis asuva NSV Liidu saatkonna teine sekretär, et esindada Moskvat läbirääkimistes Powersi-Abeli vahetuse üle.

CIA

Marty Knutson – U-2 piloot, kelle 1956. aasta juulis tehtud fotod Englsi lennuväebaasist Venemaal aitasid ümber lükata kartusi mahajäämuse osas NSV Liidust pommituslennukite arendamises, mida peeti ohuks USA riiklikule julgeolekule.

Bob Ericson – U-2 piloot, kes sooritas 9. aprillil 1960. aastal eelviimase luurelennu NSV Liidu kohal ja oli 1. mail Powersi varupiloot.

Richard Bissell – CIA U-2 programmi tsiviilteenistujast ülem aastatel 1954 kuni 1962, kes täitis sel perioodil agentuuri asedirektori ja hiljem planeerimisdirektori kohuseid.

Allen Dulles – CIA direktor aastatel 1953 kuni 1961; veenis president Eisenhowerit lubama luurelende NSV Liidu kohal ja vastutas Powersi lennu asetamise eest 1960. aasta 1. maile.

Stan Beerli – õhujõudude kolonel, kes liitus CIA-ga ja sai seal tsiviilteenistujana Eriväeosa B ehk Türgis Adanas paikneva U-2 üksuse ülemaks; kavandas seal operatsiooni Quickmove julgeolekuprotseduurid luurelendudeks NSV Liidu kohal.

Joe Murphy – CIA julgeolekuohvitser Adanas, kes vastutas 10. veebruaril 1962. aastal Glienicke sillal Berliinis Powersi identifitseerimise eest.

NÕUKOGUDE JUHTIVISIKUD

Nikita Hruštšov – NSV Liidu riigijuht aastatel 1958 kuni 1964; hülgas ambitsioonikad plaanid tuumarelvastusest loobumiseks, jalutades 1960. aastal Pariisis suurriikide tippkohtumiselt välja, kui Gary Powersi 1. mai luurelend teatavaks sai.

Roman Rudenko – Nõukogude ülemprokurör, kes osales Nürnbergi kohtuprotsessis natsi sõjakurjategijate üle ja oli 1960. aasta augustis süüdistajaks Gary Powersi protsessis.

Sergei Birjuzov – Nõukogude õhukaitsejõudude marssal, kes juhtis Gary Powersi allatulistamiskatset ning teatas selle õnnestumisest Hruštšovile.

Jevgeni Savitski – Nõukogude õhukaitsejõudude kindralpolkovnik, kes andis Igor Mentjukovile käsu oma Suhhoi Su-9 hävitajaga Powersit rammida, ise teades, et tabamuse korral lõppeb see piloodi hukkumisega.

USA JUHTIVISIKUD

Dwight D. Eisenhower – Ameerika Ühendriikide president aastatel 1953 kuni 1961; andis U-2 programmile rohelise tule, ent kahetsetes hiljem kibedalt 1. mai 1960 luurelennu lubamist.

John F. Kennedy – Ameerika Ühendriikide president aastatel 1961 kuni 1963; presidendikandidaadina lubas vähendada USA kujutluslikku mahajäämust NSV Liidu raketiprogrammist ning keeldus Powersiga kohtumast, kui too Ameerikasse naasis.

William F. Tompkins – USA peaprokuröri abi, kes määrati 1957. aastal Rudolf Abeli (William Fisheri) protsessis süüdistajaks; nimetas Fisheri spioonitegevust „rünnakuks meie olemasolu kui sellise vastu”.

James Donovan – esindas Ühendriike prokurörina Nürnbergi kohtuprotsessis natsi sõjakurjategijate üle ja määrati Fisheri kohtuistungil tema kaitsjaks; hiljem tegutses läbirääkijana Berliinis Glienicke sillal toimunud vahetuse korraldamises.

Llewellyn Thompson – USA suursaadik Moskvas aastatel 1957 kuni 1962; sai Powersi ellujäämisest teada paar minutit liiga hilja, et takistada NASA väljamõeldud katteloo avaldamist.

Frank Meehan – USA diplomaat, kes määrati 1961. aastal Berliinis Frederic Pryori perekonna asjaajajaks; hiljem sai temast USA viimane suursaadik Ida-Saksamaal.

KÕRVALOSATÄITJAD

Burt Silverman – Brooklyni kunstnik ja Emil Goldfusi (William Fisheri) sõber, kelle kirjutusmasinad kasutati tõendina Fisheri süüdimõistmisel spionaažis Ameerika Ühendriikide vastu.

James Bozart – Brooklyni ajalehepoiss, kes korjas üles „õõnsa viiesendise”, mille pillas Reino Häyhänen ja mis sisaldas mikrofilmi, mis viimaks dekodeeriti ja Fisheriga seostati.

Oliver Powers – kaevur, kingsepp ja Gary Powersi isa; palus Hruštšovile saadetud kirjas oma poja väljavahetamist Abeli vastu ning reisis 1960. aastal Moskvasse, et näha kohtuprotsessi oma poja üle.

Millard Pryor – ärimees ja Frederic Pryori isa; reisis 1961. aastal Berliini, et töötada oma poja vabastamise nimel kurikuulsast Stasi uurimisvanglast Hohenschönhausenis.

Wolfgang Vogel – idasakslasest advokaat, kes oli Millard Pryori vahendajaks kontaktloomisel Ida-Saksamaa võimudega.

Carl McAfee – Virginia jurist, kes reisis koos Oliver Powersiga Moskvasse Gary Powersi protsessile ja esitas edutuks jäänud armuandmispalve tulevasele NSV Liidu riigijuhile Leonid Brežnevile.

Kelly Johnson – rajas Lockheedi salajase Skunk Worksi angaari Burbanki linnas California osariigis; U-2 peakonstruktor ning Gary Powersi tööandja peale tolle CIA ridadest lahkumist.

Dave Clark – venivate materjalide kasutuselevõtja naiste aluspesu tootmisel; kavandas ka rõhuülikonnad, mida kandsid kõik U-2 piloodid, sealhulgas Powers oma viimasel lennul Venemaa kohal.

Marvin Mäkinen – ameeriklasest tudeng Lääne-Berliini Vabaülikoolis, kes mõisteti 1961. aastal NSV Liidu sõjaväehitiste pil-distamise eest kaheksaks aastaks vanglasse, kuid vabastati kahe aasta pärast tänu James Donovan'i jõupingutustele.

AUTORI MÄRKUS

Võimaluse korral olen nende viiekümne aasta taguste sündmustega seotud elusolevad isikud üles otsinud ja neid intervjuerinud. Intervjuudest pärinevad märkused on antud olevikuvormis, et eristada neid dokumentidest, päevikutest ja teisestest allikatest kogutud materjalidest.

PROLOOG

10. veebruar 1962

Berliinist välja viiv tee oli sisuliselt inimtühi. Käes oli külm laupäevahommik. Ennustati lumesadu ning asjast huvitatud püsisid kuulujuttude tõttu linnades. Kõik uudistebürood olid oma reporterid Checkpoint Charliesse saatnud, kuna see näis kõige loogilisema paigana. Kuid ilmaennustus oli ekslik, nagu ka kuulujutud.

Umbes poole kümne paiku pääses üksildane takso Wilmersdorfi viimase valgusfoori punase tule tagant ja liikus kiirust kogudes mööda Königstrasset lääne suunas. Mõnda aega sõitis see läbi puutumate metsasalude tol suurel teemandikujulisel saarel, mida ümbritsevad Wannsee abajas ja Haveli jõgi. Künkatippu tõustes ootas ees kaheksasajameetrine langev vasakkuurv, siis aga pidi auto teetõkke taga peatuma. Tõkke taga olid vahitorn ja sild – roheliseks värvitud terasest sillatalad, mis sirutusid üle Haveli, ja kõige keskel valge joon, mis silla poolitas. Silla taga paistsid veel üks vahitorn ja teetõkke, nende taga aga Ida-Saksamaa piirivalve tuletsoon ning selle taga müür – mitte lühike jupp nagu Berliini südalinnas, vaid piisavalt pikk, et kõik liitlaste sektorid Ida-Berliinist ära lõigata. Valge joone taga lõppes Ameerika sektor ning algas Nõukogude impeerium. See oli kogu planeedi kõige konkreetsem maapiir kahe tuumarelvastusega superjõu vahel.

Takso pööras otsa ringi, valmistudes linna tagasi sõitma. Sellest astus välja märkmikku kandev noor naine. Ta oli blondide juuste ja siniste silmadega ning värises närvipingest.

Ta heitis pilgu sõjaväepolitseinikele, kes tõket valvasid, ega olnud piisavalt rumal, et neile läheneda. Selle asemel üritas ta jutule